

Психічний розвиток людини та його особливості

Лекція (доц.Паркулаб О.Г.)

ПЛАН

1. Загальні питання вікової психології
2. Теорії психічного розвитку.
3. Періодизація психічного розвитку.

Термінологічний словник

Психічний розвиток – процес накопичення кількісних та якісних прогресивних змін психіки, що зумовлюють формування особистості.

Криза психічного розвитку – явище загострення психічних суперечностей, що супроводжується різкою і кардинальною перебудовою самосвідомості індивіда та його взаємин з навколишніми людьми.

Фактори психічного розвитку – обов'язкові та незмінні чинники розвитку психіки, загальні для всіх індивідів.

Біологічний фактор психічного розвитку – базові індивідні властивості людини, що виступають основою, вихідним чинником становлення особистості.

Соціальний фактор психічного розвитку – сукупність зовнішніх суспільних умов, з якими індивід взаємодіє в ході становлення своєї особистості.

Умови психічного розвитку – специфічні особливості розвитку психіки конкретного індивіда, що мають варіативний та змінний характер.

Соціалізація – процес засвоєння соціального досвіду індивідом, що забезпечує його інтеграцію в суспільство.

Індивідуалізація – процес формування специфічних, неповторних ознак та властивостей особистості, що визначають її індивідуальність.

Психологічний вік – конкретний, обмежений в часі етап психічного розвитку індивіда, що характеризується сукупністю закономірних типових психологічних змін та якостей.

Виокремлення вікової психології як наукової галузі відбулося в XIX ст.

Змістовим підґрунтям розвитку вікової психології у XX столітті стала розробка концепцій сутності та розвитку особистості, зокрема психоаналізу З.Фройда, біхевіоризму Дж.Вотсона, гештальтпсихології К.Кофки, когні-, когнітивної теорії Ж.Піаже, гуманістичного підходу А.Маслоу та ряду інших.

Вікова психологія – це галузь психологічної науки, що вивчає закономірності розвитку та функціонування психіки людини на всіх етапах її індивідуального життя, тобто онтогенезу

Сучасний стан розвитку вікової психології характеризується наступними тенденціями:

- розширенням хронологічних меж дослідження психічного розвитку (психологія дорослих, в тому числі людей похилого віку);
- перехід до цілісного аналізу психічного та особистісного розвитку людини (Психологія розвитку);
- вивчення індивідуального варіанта психічного розвитку зі з'ясуванням відхилень та аналогії;
- створення інтегральних концепцій вікового розвитку, у т.ч. міждисциплінарні дослідження;
- вдосконалення методики і методів дослідження вікового розвитку.

Структура
вікової
психології
містить
розділи:

Дитяча психологія (від народження до 10 років) –
ранній вік, дошкільний та молодший шкільний;

Підліткова психологія (10-15 років);

Психологія юнацтва (15-21 рік);

Психологія ранньої та середньої дорослості (21-60
років);

Психологія людей похилого віку (геронтопсихологія)
– вивчає особливості людини після 60-річного віку її
життя

Дослідницький інструментарій

Методи вікової психології

Організаційні (порівняльний, лонгітюдний, комплексний)

Емпіричні (спостереження, опитування, тестування, експеримент, праксометричний)

обробки даних (кількісний аналіз та якісний аналіз)

Інтерпретаційні (генетичний, структурний)

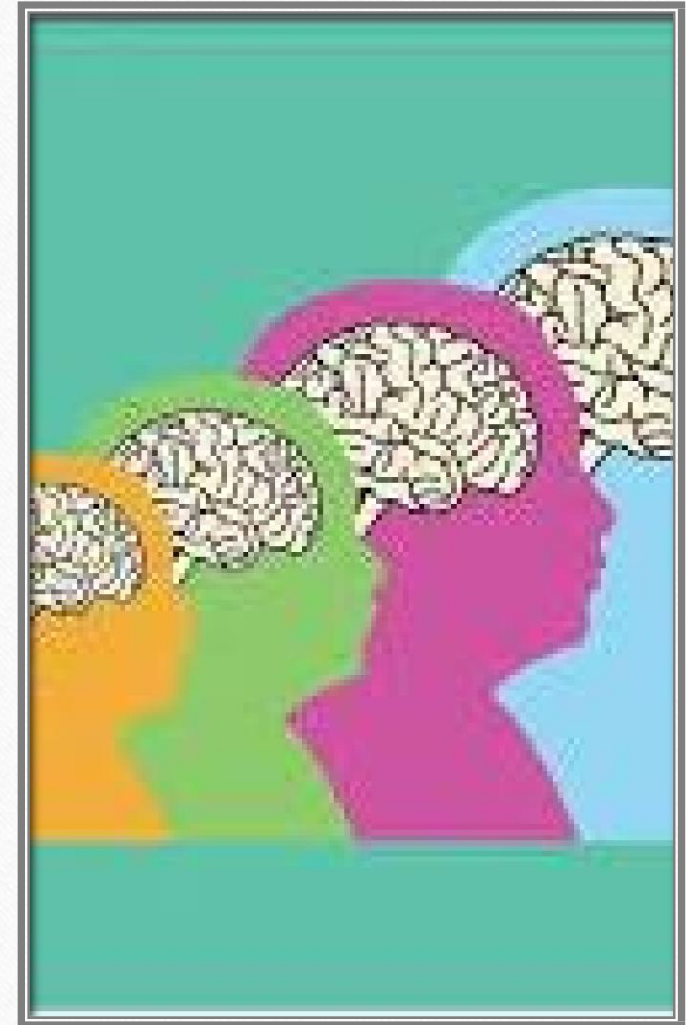
Психологічна задача:

Вихователька дошкільного закладу виявила, що двоє дітей з її групи, Іринка і Світланка, завжди гуляють і граються разом. Це її здивувало, бо в характерах дівчаток вона не помітила нічого спільного. Вихователька вирішила з'ясувати, на чому базується дружба цих дітей. Якими методами психологічного дослідження вона повинна скористатись?

Становлення зрілої, автономної та автентичної особистості відбувається внаслідок тривалої соціалізації дитини та розгортання її психічного розвитку. Психічний розвиток є процесом, так як має динамічний характер – розпочавшись ще до народження дитини, розгортається та триває, за думкою більшості вчених, все життя людини. У ході психічного розвитку відбувається накопичення кількісних та якісних перетворень психіки, які забезпечують формування і функціонування особистості.

Психічний розвиток – процес накопичення кількісних та якісних прогресивних змін психіки, що зумовлюють формування особистості

Особливості психічного розвитку людини

- суперечності як основа психічного розвитку;
- неперервність психічного розвитку (без перерв, «відпусток» чи відпочинку);
- дискретність (розподіл онтогенезу людини на вікові періоди);
- незворотність (те, що сформувалось не зникає);
- зв'язок психічного з іншими напрямками розвитку – фізичним, соціальним, фізіологічним;
- нерівномірність

Інтелектуальна сфера

Комунікативна сфера

Показники
психічного
розвитку людини

Мотиваційна сфера

Емоційно-вольова сфера

Поняття про вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку, їх співвідношення

Вікові особливості психічного розвитку

- типові ознаки розвитку психіки в певному віковому періоді, що виступають нормативами для визначення темпів психічного розвитку індивіда

Індивідуальні особливості психічного розвитку

- специфічні для конкретного індивіда темпи та особливості розвитку його психіки, поділяються на адекватні (ті, які відповідають віковим) та неадекватні (невідповідні віковим).

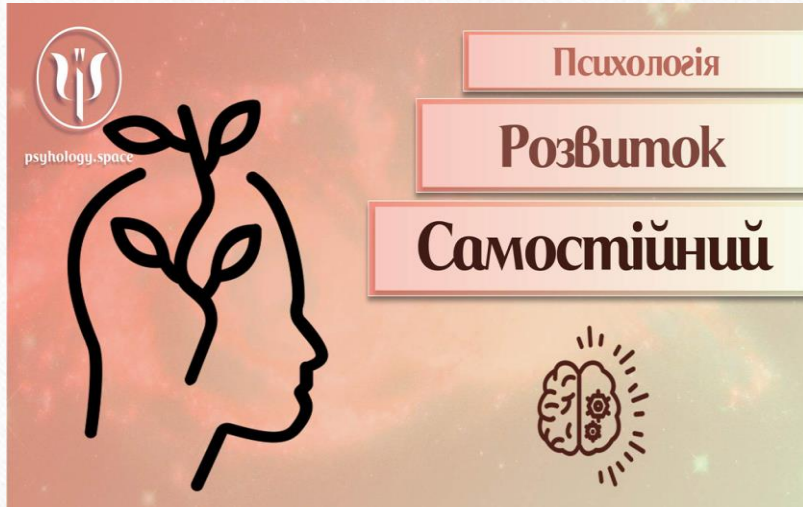
Теорії психічного розвитку людини

Теорія психосоціального розвитку Еріка Еріксона

(ключовим поняттям цієї теорії є набуття Его-ідентичності, що формується внаслідок взаємодії біологічних потреб людини і вимог суспільства)

Вік людини	Позитивне новоутворення	Негативне новоутворення
Народження – 1 рік 1-3 роки	Базова довіра до світу Автономія	Базова недовіра до світу Сором і сумніви
3-6 років 6-12 років	Ініціативність Працелюбність	Почуття провини Почуття неповноцінності
12-20 років 20-40	Ідентичність Близькість	Змішування (дифузія) ролей Ізоляція
40-65 Більше 65 років	Генеративність Цілісність Его	Стагнація Відчай

Періодизація психічного розвитку

У багатьох зарубіжних наукових джерелах показано такі розбіжності у періодизації, як різна тривалість немовлячого періоду – від одного до трьох років (Е. Еріксон, В. Квінн, Г. Крайг), альтернативні позначення періоду дитинства – шкільний вік, дитинство, середнє дитинство (Е.Еріксон, В.Квінн, Г.Крайг), зведення підліткового та юнацького періоду в єдиний, який здебільшого називають підлітковим (Г.Крайг, Ф.Райс, А.Реан, Д.Шеффер). Зважаючи на існування низки альтернативних побудов періодизації психічного розвитку людини, доречно розглянути популярні в наукових колах версії сучасних вітчизняних та зарубіжних психологів.

Література

Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія.

http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/890/Savchin.pdf

Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.іів, 2012. 376 с. <https://studfile.net/preview/5111583/>

Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості. Навч. посіб. Київ: Алерта, 2024. 152 с.

Завдання для самоперевірки: знайдіть єдину правильну відповідь на тестові запитання

1. Предметом вивчення вікової психології є:

 - а) психіка людини,
 - б) розвиток та функціонування психіки людини в різні вікові періоди,
 - в) психічне життя дітей,
 - г) загальні закономірності психічної діяльності людини.
2. Геронтопсихологія вивчає психічні прояви людини якого віку:
 - а) похилого, б) підліткового, в) юнацького, г) дитячого
3. Дитяча психологія спеціалізується на вивченні психіки представників наступних періодів:
 - а) немовлят, дошкільнят, молодших школярів і підлітків,
 - б) немовлят, дошкільнят і старших школярів,
 - в) немовлят, переддошкільнят, дошкільнят і молодших школярів,
 - г) дошкільнят, молодших школярів, підлітків і юнаків.
4. Який метод психології полягає у виявленні впливу життєвих подій на розвиток психіки людини:
 - а) соціометричний, б) експеримент, в) тестування, г) біографічний.

5. Виберіть правильне тлумачення поняття психологічного віку:

- а) кількість років, прожитих людиною,
- б) зміст життєвого досвіду особистості,
- в) рівень психічного розвитку та світосприймання людини,
- г) відповідність поведінки індивіда вимогам соціуму.

6. Яку основну характеристику має провідна діяльність:

- а) вид діяльності, який займає найбільше часу в індивіда,
- б) вид діяльності, що заохочується дорослими,
- в) вид діяльності, який розв'язує психічні суперечності та формує новоутворення,
- г) вид діяльності, який найбільше подобається дитині

7. Сенситивний період характеризується такою основною властивістю: а) низькими темпами розвитку психіки, б) чутливістю, сприятливістю для розвитку певної психічної якості, в) відставанням психічного розвитку, г) спроможністю дитини успішно виконувати вказівки до рослик.

8. Загострення психічних суперечностей – це ознака якого явища психічного розвитку:

- а) адаптації індивіда до вимог суспільства,
- б) вікової кризи,
- в) акселерації,
- г) затримки психічного розвитку